

.....

El que és ben curiós és que els primers adversaris de la filosofia li retreien precisament el fet de «ser una cosa de nens», adequada com a passatemp formatiu en els primers anys, però impròpia d'adults fets i drets. Pensem, per exemple, en Calicles, que pretén de rebatre el parer de Sòcrates de «val més patir una injustícia que no pas causar-la». Segons Calicles, el que és vertaderament just, diguin el que diguin les lleis, és que els més forts s'imposin als febles, aquells que valen més als qui valen menys i els capaços als incapaços. La llei pot dir que és pitjor cometre una injustícia que no pas patir-la, però el que és natural és considerar pitjor patir-la que no pas cometre-la. La resta són escarafalls filosòfics, per als quals Calicles, ja adult, guarda tot el seu menyspreu: «La filosofia és certament, amic Sòcrates, una ocupació grata, si t'hi dediques amb mesura en els anys joves, però quan te n'ocupes més temps del que cal és la ruïna dels homes.»² Calicles no veu que aparentment hi hagi cap mal en el fet d'ensenyar filosofia als joves, tot i que considera el vici de filosofar un pecat ruïnós quan ja s'ha crescut. Dic «aparentment» perquè cal que recordem que Sòcrates el van condemnar a beure la cicuta acusat de corrompre els joves seduïnt-los amb el seu pensament i la seva paraula. Al capdavall, si la filosofia desapareixia del tot, per a petits i grans, l'enèrgic Calicles —partidari de la raó del més fort— no s'enduria pas cap gran disgust...

Si es volen resumir tots els retrets contra la filosofia en quatre paraules, n'hi ha prou amb aquestes: *no serveix per a res*. Els filòsofs s'entesten a saber més que ningú de tot l'imaginable, malgrat que en realitat només són uns xarlatans amics de la xerrameca vàcua. I aleshores, qui sap de debò allò que cal saber sobre el món i la societat? Doncs els científics, els tècnics, els especialistes, aquells que són capaços de donar *informacions* vàlides sobre la realitat.

2. *Gòrgies*, de Plató, 481c a 484d, Alpha.

En el fons els filòsofs s'entesten a parlar d'allò que no saben: Sòcrates mateix ho reconeixia així quan deia «només sé que no sé res». Si no sap res, per què l'hem d'escoltar, tant si som joves com si som madurs? El que hem de fer és aprendre d'aquells que saben, no pas d'aquells que no saben. Sobretot avui dia, quan les ciències han avançat tant i ja sabem com funcionen la majoria de les coses... i com en podem fer funcionar unes altres, inventades per científics estudiosos.

Així doncs, en l'època actual, la dels gran descobriments tècnics, en el món del microxip i de l'accelerador de partícules, en el regne d'Internet i de la televisió digital... quina informació en podem rebre, de la filosofia? L'única resposta que ens resignarem a donar és la que probablement hauria ofert el mateix Sòcrates: cap. Ens informen les ciències de la naturalesa, els tècnics, els diaris, alguns programes de televisió... però no hi ha informació «filosòfica». Com va assenyalar Ortega, esmentat abans, la filosofia és incompatible amb les *notícies* i la informació està feta de notícies. Molt bé, però, l'únic que busquem per entendre'ns millor nosaltres mateixos i el que ens envolta és informació? Suposem que rebem una notícia qualsevol, per exemple aquesta: un nombre x de persones mor diàriament de fam arreu del món. I nosaltres, un cop hem rebut la informació, preguntem (o *ens* preguntem) què n'hem de pensar, d'aquest fet. Buscarem opinions, entre les quals n'hi haurà algunes que ens diran que aquestes morts es deuen a desajustaments en el cicle macroeconòmic global, unes altres parlaran de la superpoblació del planeta, d'altres clamaran contra el repartiment injust dels béns entre posseïdors i desposseïts, o bé invocaran la voluntat de Déu o la fatalitat del destí... I no hi faltará alguna persona senzilla i càndida, el nostre porter o el quiosquer que ens ven la premsa, que comentarà: «En quina mena de món vivim!» Aleshores nosaltres, com si féssim de ressò però canviant l'exclamació per la interrogació, ens preguntarem: «Això: en quina mena de món vivim?»

No hi ha resposta científica per a aquesta darrera pregunta, perquè evidentment no ens conformarem amb respostes com ara «vivim al planeta Terra», «vivim precisament en un món on x persones moren diàriament de fam», ni tan solament si ens diuen que «vivim en un món molt injust» o «un món maleït per Déu a causa dels pecats dels humans» (per què és injust el que passa?, en què consisteix la maledicció divina i qui la certifica?, etc.). En un sol mot, no volem pas més informació sobre el que passa sinó saber què *significa* la informació que tenim, com l'hem d'interpretar i de relacionar amb d'altres informacions anteriors o simultànies, què comporta tot plegat pel que fa a la consideració general de la realitat en què vivim, com ens podem comportar o ens hem de comportar en la situació que ha estat establerta així. Aquestes són precisament les preguntes de què s'ocupa allò que anomenarem filosofia. Diguem que trobem tres nivells diferents d'enteniment:

a) la *informació*, que ens presenta els fets i els mecanismes primaris d'allò que passa;

b) el *coneixement*, que reflexiona sobre la informació rebuda, en jerarquitzant la importància significativa i busca principis generals per ordenar-la;

c) la *saviesa*, que vincula el coneixement amb les opcions vitals o valors que podem triar, intentant d'establir com podem viure millor d'acord amb el que sabem.

Penso que la ciència es mou entre el nivell a) i el b) de coneixement, i que en canvi la filosofia opera entre el b) i el c). De manera que no hi ha informació pròpiament filosòfica, però sí que hi pot haver coneixement filosòfic i ens agradaria d'arribar al punt en què hi hagués també saviesa filosòfica. És possible d'aconseguir-ho, això? I sobretot: es pot *ensenyar*, això?

Busquem una altra perspectiva a partir d'un exemple nou o, per dir-ho amb més exactitud, fent servir una metàfora. Imaginem que ens situem al museu del Prado, davant d'un dels quadres més cèlebres que conté, *El jardí de les delícies* de Hieronymus Bosch, anomenat El Bosco. Quines maneres d'enteniment en podem tenir, d'aquesta obra mestra? En primer lloc, podem dur a terme una anàlisi fisicoquímica de la textura de la tela que va fer servir el pintor, de la composició dels diversos pigments que s'hi estenen al damunt o fins i tot podem fer servir els raigs X per tal de localitzar rastres d'altres imatges o esbossos amagats sota la pintura principal. Al capdavall, el quadre és un objecte material, una cosa entre les altres coses que pot ser pesada, mesurada, analitzada, esmicolada, etc. Però també és, ben segur, una superfície on, mitjançant colors i formes, es poden representar un cert nombre de figures. De manera que per entendre el quadre també es pot dur a terme l'inventari complet de tots els personatges i escenes que hi apareixen, tant se val que siguin persones, animals, engendres demoníacs, vegetals, coses, etc., i també podem deixar constància de la seva distribució en cada un dels tres cossos del tríptic. Això no obstant, tants ninots i meravelles no són merament gratuïts ni van aparèixer un dia perquè sí damunt la superfície de la tela. Una altra manera d'entendre l'obra serà deixar constància que el seu autor (els contemporanis del qual també s'hi referien amb el nom de Jeroen Van Aeken) va néixer el 1450 i va morir el 1516. Va ser un pintor destacat de l'escola flamenca, l'estil del qual, directe, ràpid i de tons delicats, marca l'acabament de la pintura medieval. Els temes que representa, tanmateix, pertanyen al món religiós i simbòlic de l'Edat Mitjana, tot i que interpretats amb una gran llibertat subjectiva. Una tasca pacient pot treure l'entrellat —o intentar treure'n l'entrellat— del contingut al·legòric de moltes de les seves imatges segons la iconografia de l'època; la resta bé es podria elucidar d'acord amb l'hermenèutica onírica de la psicoanàlisi de Freud. D'altra banda, *El jardí de les delícies* és una obra del període mitjà en la producció de l'artista, com *Les temptacions de sant Antoni* conservades al museu de Lis-

boa, abans que canviés l'escala de representació i la disposició de les figures en els seus quadres posteriors, etc.

Encara ens podríem imaginar una altra via per entendre el quadre, una perspectiva que no ignorés cap de les anteriors i que tampoc no en descartés cap, però que pretengués abraçar-les conjuntament en la mesura del possible, aspirant a comprendre'l en la seva *totalitat*. Des d'aquest punt de vista més ambiciós, *El jardí de les delícies* és un objecte material però també un testimoni històric, una lliçó mitològica, una sàtira de les ambicions humanes i una expressió plàstica de la personalitat més pregona del seu autor. Sobretot, és alguna cosa profundament significativa que ens interpel·la *personalment* a cada un d'aquells que el veiem tants segles després que el pintessin, que es refereix a tot el que sabem, fantasiegem o desitgem de la realitat, i que ens remet a les altres formes simbòliques o artístiques d'habitar el món, a tot allò que ens fa pensar, riure o cantar, a la condició vital que compartim tots els humans, tant vius com morts o que encara no han nascut... Aquesta darrera perspectiva, que ens mena des del que és quadre a allò que som nosaltres, i després a allò que és la realitat tota per retornar de nou al quadre mateix, serà l'angle de consideració que podem anomenar filosòfic. I és clar, hi ha una perspectiva d'enteniment filosòfic sobre cada cosa, no pas exclusivament sobre les obres mestres de la pintura.

.....